

CONTEMPORANUL

Revistă științifică și literară

iese de două ori pe lună,

redactor *Ioan Nădejde*.

No. 17 an. III.

Iași 1884.

Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroi a primi
două numere unul după altul.

Despre viața viitoare.

„Moartea, desăvârșită, ideea de nimicire a personalității, ie nepricepută de muntea slabă a omului primitiv. În timpul acestui stadiu de minte copilărească, omul adesea nici nu crede în morți firești. Iel crede că moartea prietenilor, a rudelor ie din pricina vrăjilor ori a farmecelor; în ochii selbatecului ori ce moarte ie un asasinat, și adesea crede ca datorie a pedepsi pe asasinul presupus. Căci ori-cari ar fi ideile sale despre pricina morței, iel nu voiește să o privească ca sfirșitul existenței individuale, și nu o socoate adesea de cit ca un somu îndelungat, în timpul căruia umbra, spiritul, etc., părăsește trupul, cum se întâmplă în visuri, pentru a urmă unde va nu necontentit, dar o bucată de vreme mai mult sau mai puțin lungă o viață nevăzută. Toate ideile omului îi vin din experiență și imaginația nefind de cit o memorie cam smintită prin inteligență, viața viitoare, cind se crede în iea, ie neschimbat imitată de pe viața pămîntească, așa că fiind dat soiul de viață și de traiu al unei nații, se poate ușor spune ce are să creadă despre viața viitoare. Această privire generală ie bună, potrivită pentru toate rasele omenești, începînd cu Melanezienii.

Vieța viitoare la Melanezieni.

„Am arătat cum se iscă credința în viața viitoare, dar această credință cu toate că ie foarte respîndită, nu ie înse innă-

scută ori trebuitoare tuturor. Ie chiar neșcunoscută unor grupe de nații și mai ales unor indivizi.

„În Tasmania spirit-le erau foarte deosebite în acest punct. După spusa misionariului Clark, mulți Tasmanieni mai ales în estul insulei, n'aveau nici ideile de o viață viitoare, „mureau ziceau îei ca și cangurul.“ Alții se credeau meniți a trăce după moarte în stele ori în o insulă, unde vor întâlni pe strămoșii lor și vor fi schimbați în oameni albi.

„După Davis, această credință în o încarnare albă venea de a dreptul din antropofagie : va fi fost iscată la Tasmanieni prin faptul că, friptă, carnea Tasmaniană îea coloră albă.

„Australianul, care nici odată n'a putut înțelege ideea unei morți naturale, crede de asem nea că va trăi dincolo de mormânt, sub chipul unui om alb, și în acest traiu post mortem se va bucura de ceea ce privește îel ca c a mai mare fericire, adecă de faptul de a putea beatiutun cît va vroi. Aceasta îe cel puțin credința triburilor australiene vecine cu capul York.

„Papuasul crede de asemenea în o viață viitoare, deosebită înse după insule și după triburi. Unii Papuași din Guinea Nouă, văzuți de cătră O. Beccari, își închipuiesc că vor trăi sub chipul unor animale din insula lor; casuarul sau emul fiind cel mai însemnat di'ntre animalele ce cunoșc îei, au pus umbrele strămoșilor în îele, și de aceea nici nu le minăcă.

„La Vitieni închipuirea mitologică îe foarte desvălită; cîte o dată merg până a înzestră pe om cu două suflete. Dar nu se opresc aice; pēntru îei toate lucrurile, toate ființele însuflețite ori ne însuflețite, au o umbră, un spirit, un suflet, în scurt ce-vă nevăzut care merge în locuința morților, în *Bolotù*. Un topor ce se strică o casă ce se dăramă, o nucă de cocos ce se strică, etc. se desface în două și sufletul lor se duce să trăească pe *Bolotù*. Omului i se poate întâmplă această îndoire chiar fiind în viață și cîte o dată în timpul somnului, se întâmplă că spiritul Vitianului să părăsască trupul și să meargă să năcăjească alte persoane adormite. Pretutindenea visul a jucat mare rol în formarea conceptelor religioase și mai ales credința ei într'un suflet oare-care.

„În viti sufletul îe crăzut ca o fluță cu totul materială, purtându-se ca și trupul în viață și avînd mult ch n până ce capătă fericitul *Bolotù*. După moarte sufletul unui Vitian merge mai întâi la partea apusană de la *Vanna Levù*, și în timpul acestei călătorii îe foarte însemnat ca să ție în mină sufletul unui dinte de cașalot, căci din acest dinte trebuie să se facă un copac în virvul căruia se acățară sārmanul suflet omenesc; o dată suit pe acest virf, îe silit să aștepte venirea sufletelor femeieilor sale, gîtuite cu religiozitate pentru a sluji de escortă stăpînului, fără de aceste

măsurî și de multe altele sufletul Vitianului mort șede măhnit pe malul fatal; până la sosirea zeului *Kavuyalo*, care îl omoară acuma de tot și fără leac.

„Neo-Caledonianul nu ie mai puțin religios în felul său de cît Vitianul. Iel n'are iead, ci numai un raiu unde merg fără deosebire după moarte toți oamenii de rasa lui, fără să se iea în samă moralitatea. Acest raiu ie în vre-o pădure ori în insula vecină, ori chiar sub marea. Raiul ie un loc de plăcere, plin de igname, unde mesesc și joacă necontentit. Și mai cu samă sufletul se face o ființă mai înualtă mai ales dacă ie șef; atunci își poate răzbuna pe dușmanii săi și încarcă de bunuri pe prietenii săi, poate face cîmpurile roditoare sau sterpe, poate întări pe unul, sau din contra a slăbi brațul altuia și a-l face să cadă în bătae, etc. În scurt își poate împlini toate dorințele neîmplinite în lumea aceasta.

„Idealul religios al Neo-Caledonianului deși grosolan totuși are mare stăpînire asupra lui. Adesea ațintirea minței asupra acestei mitologii elementare, produce un soi de extaz, de aiurare religioasă, în care vreme inspiratul Neo-Caledonian, are vedenii, vede umbrele morților, ie parte la serbările lor, etc. Dacă ie creștin, i se arată ieadul catolic; ie în prada unei monomanii, care ieste molipsitoare cum se întâmplă și în Europa, prin exemplu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Despre vieața viitoare la negrii din Africa.

„După cum s'a văzut, Neo-Caledonienii au un fond oare care de religie și misionarii catolici pot nădăjdui a găsi priutrie iei neofiți. În acest punct negrii africani au mai puțină închipuire, mai ales în Africa australă. După spusa lui Levailant, a lui Thompson și a lui Campbell, n'au nici o idee despre vieața viitoare ori despre vre un zeu sau zei respălători: „Cred că mor în întregime ca și dobitoacele,“ zice Campbell.“

„Cafrii cari sint mult mai pe sus de cît Hotentotii, cred în oare care traiu după moarte. După dinșii omul care moare lasă după sine un soi de fum asemănătoriu cu umbra ce dă trupul în vieață, un soi de spirit care lipsește din trup. Adesea aleg spiritul unui șef prieten pentru a-și face un soi de iuger păzitoriu, chiemîndu-l în ajutoriu în vremile de nevoie, îi mulțamesc de ce i-a făcut, îi jertfesc o bucată din boul ce au tăiet, ori din vînat și din grîne. Iei cred că această umbră are toate calitățile, toate nevoile omului a cui a fost; în sfîrșit ca și atitea alte rase primitive cu greu pot crede în moarte firească. Pentru iei nu sint de cît trei priciui de moarte: foamea, puterea și magia; și chiar moartea unui bătrîn ie adesea o pricină de ucideri și măcelării căci trebuie să-l răzbune.“

„În Africa de mijloc, credința în o viață viitoare adesea nu ie de loc sau iese foarte mărginită. Negrii din Gabon au strășnică frică de moarte și nu o crede nici o dată firească. Cum se poate ca un om care acum 15 zile ieră sănătos să moară, dacă nu s'ar fi amestecat niște vrăji? Tot acest prejudețin iese și în basenul Nilului de sus, după Schweinfurth. Negrii din această parte cred că și Cafrii că un om nu poate să moară, de cît de foame, de vrăji sau de putere, adecă ucis de cine-vă. De aceea vai de bătrînul pe care după moartea unui membru din trib îl vor găsi cu burueni orî cu rădăcini îndoelnice! Ie omorit de ar fi chiar tatăl sau mama mortului.“

„La multe triburi din Africa equatorială, se pare că nu se află nici o idee despre o viață viitoare. „Totul ie sfîrșit și pentru tot deauna“ cîntă Africanii orientali după moartea unui neam sau a unui prieten. În Gabon femeile cîntă la o serbare și joacă jocuri desfrinate: „Cît sîntem în viață și sănătoase, să fim vesele; să cîntăm, să jucăm și să ridem, căci după viață vine moartea și atunci trupul putrezește, viermiî il minîncă și totul ie sfîrșit pentru tot deauna.“

„Totul s'a sfîrșit“ zic îei cu durere după moartea vre unuia di'ntre îei. Unî cred că murind omul lasă în urma lui o umbră care trăiește numai pentru un timp. Umbra sau spiritul omului mort șede, cred îei, lîngă locul unde ie îngropat trupul. Această umbră de obicei îe reu făcătoare și adesa fug de dînsa schimbînd tabîra. Umbrele trăiesc atîta cît trăiește amintirea despre cel mort. De exemplu nu se tem de spiritul străbunicului; căci îe nemicit.

„După spusa lui Schweinfurth, Bongoi de lîngă Nilul de sus n'au cea mai mică idee despre vre-o viață viitoare oare-care.

„N'au mai multă idee, zice călătoriul, de cît de fința unui ocean.“

„Bambarii, Mandingii, etc., rase mai civilizate și la care a străbătut mai mult sau mai puțin islamismul, cred în o viață după moarte. Bambarii roagă spiritele strămoșilor. Mandingii vorbesc de viața viitoare, nădăjduesc în năcazurî, dar spun că despre aceasta nu se știe nemic. În Congo se pare că au credinți mai temeinice; căci un fiu omoară cite odată pe mă-sa, pentru ca prefăcută în spirit puternic, să-î dea ajutor. Aceasta ie una di'ntre numeroasele rele ce a însuflat credința în o altă viață. Fiind dată ideea ce le însuflă, aceste paricide sînt tot atît de logice ca și jertfile omenești menite să asigure o escortă morților și sînt sau au fost obișnuite cite puțin pretutindenea, numai dacă mortul m-rită; căci asemenea cinste nu se face tuturor netrebnicilor, orî femeilor și sclavilor.“

„Această idee de supraviețuire a oamenilor însemnați ie principia însemnatelor hecatombe omenești obișnuite la Ahanti.“

Ca mai toate popoarele, Achantii cred că viața viitoare ie curat urmarea și icoana vieții văzute. Iei cred că după moarte regii și demnitarii cei mari însoțesc zeii și duc acolo aceeași viață ca și pe pământ: de aceea cred de datorie a le jertfi un număr îndestulătoriu de oameni de amindouă sexele, însărcinați a le face slujbele și plăcerile lor. Tot ascultind de aceeași credință tăie în bucăți inima prinșilor, le pregătesc cu ierburi sfinte și le dau să le mănince acei cari n'au omorit încă nici un dușman. Căci nu iese alt mijloc, cred iei, de a împiedeca spiritele celor morți să nu moleșască pe tineri și să nu iese puterea luptătorilor. Dacă ie vorba de un dușman însemnat atunci inima se cuvine regelui și demnitarilor mari. Toate aceste credinți copilărești ducind la fapte grozave arată vădit că ideea de suflet și de viață viitoare iese în toată Africa locuită de negri foarte grosolană și foarte departe de sufletul metafizicilor moderni.

Vieța viitoare în mitologia Egipteană.

„Credinți tot așa de copilărești sînt și în fondul metafiziceii egiptene, a cărei iscusință ie a-zi la modă să se admire.

„Egipteanul vechiu avea mai multe spirite, mai multe suflete: unul mai grosolan, cam un felu de trup, avind culoarea, trăsăturile și formele omului, D. Maspero numește *al doilea*, pe acest suflet așa de trupesc; iese un *fac-simile* aerian al trupului, asemănătoriu cu umbrele morților, in cari cred încă atita Africanii. *Al doilea* avea toate trebuințele omului viu; locuea lîngă mumie în groapă sau în un loc anumit al gropii. Pentru a fi în locul mumiei, care ori cît ar fi fost de bine îmbălsămată tot se strică se dădea celui *al doilea* un număr oare care de statui facute după chipul mortului și puse în mormînt. Se îngrijeau de a nu înăduși pe bietul *al doilea* și de aceea lăseau la odrea lui o bortă mică pătrată: căci *al doilea* are și iese nevoie să se răsuffe. Mai avea și alte nevoi: primea adorarea părinților; preoți ieseau plătiți pentru a-i aduce jertfe; stăpînea dobitoace și pămînturi din venitul cărora se întrețineau cele trebuitoare. I se dădea pine, boi, giște, lapte, vin, bere, haine și parfumuri, adesea chiar aieua și cite o dată numai cu vorba. Căci cel *al doilea*, se credea că mănincă umbrele, sufletele sau, așa zicînd pe cei *al doilea* ai mîncărilor jertfite și la urmă se satura numai dacă auzea numele mîncărilor. Siut pilde de aceste subtilități evlavioase și în același timp economice și pe aiurea nu numai în Egiptul vechiu. În seculul al șese-spre-zecelea, măicele dia o mănăstire din Florența dădură numai în închipuire cu glas o besactea foarte scumpă fecioarei Mariae, și o împodobiră cu diamante smaragde și alte pietre prețioase închipuite. Și fe-

cioara trebuî să fi fost tare mulțămîită. Egiptenii mai făceau și o înscripție pe care opuneau pe mormînt și în care se rugau vii de a zice: „Jertfă lui Amon stăpîn pe Karnak, ca să deie celui *al doilea al prințului Entew* mii de pîni, mii de giște, mii de haîne, mii din lucrurile bune și curate.“

„Dar Egiptenii se rafinaseră în această credință primitivă. A-fără de *al doilea* își mai închipuiseră un suflet și mai aerean, slujind de învăliș unei scînteii a focului sacru sau a minței sfinte, din care se putea despărți. Acest suflet se năștea cu vieața, și pe urmă murea pentru a renaște, după ce navigase cu soarele cele două-spre-zece ceasuri de noapte, pe sub pămînt prin coridoare întunecoase și lungi în care dracii chinneau pe o-îndiți. Aice credința nu ie aceea-și; unii credeau că sufletul ieră un chip după cum îi iese gustul, care venea și făcea vizite trupului și celui *al doilea* al său, și pe urmă se urcă în ceriū, se coborea sub pămînt. Se pare după M. Maspero că fie-care om își închipuea pentru sufletul său o vieață viitoare după gust, cum fac pretutindene închipuirile primitive.“

„Dar la Egipteni ca la toate popoarele care au format o civilizație destul de înaintată, credințele religioase sau unit cu ideile ce să aveau despre morală. În cealaltă lume, sufletul dădea samă de vieața sa pămîntească și trebuia să vie încărcat cu fapte bune și milostive. Pe fie-care mumie se punea cîte o carte de morți, în care se zicea: „Am dat pîne celui flămînd; am dat apă celui însetat; am dat haîne celui ce ieră gol. N'am pîrit pe sclav stăpînului.“ Di'ntre sufletele cele mai curate ieră ales sufletul regelui.“

„Această mitologie ie foarte însemnată; căci se poate urmări șirul ideilor, de la credința în sufletele grosolane, în fumul strămoșilor, cum își închipue Cafrul, până la un suflet spiritual, asemănătoriū cu sufletul religiei creștine.“

Despre credința în vieața viitoare la Polinezieni.

„Despre vieața viitoare Polinezienii aveau pretutindene credinți foarte asemenea și cari sînt ușor de spus.“

„Iei credeau că omul are cel puțin un suflet asemenea cu *anima* Latinilor vechi și șezind în suflare. Sara Polinezieanul zicea adesea chemînd pe unul dintre zeii săi: „O zeule, fă ca ieu și sufletul mîeu să ne odihnim și să trăim în pace noaptea asta.“ Dacă o dată ieșea din trup, cu toată grija părinților și a prietenilor care astupau gura și nasul celui ce ieră să moară, sufletul lui ședea mai multe zile, de obiceiū trei, împrejurul trupului și auzea tot ce se zicea. În multe insule se credea că sufletul șede

în ochiul stîng; și de aceea în Zelanda-Nouă se îngrijeau de a mîncă ochiul stîng al dușmanului învins, și la Taiti aveau grijă de a da șefului, ce ieră față, ochiul stîng de la jertfele omenești; pe timpul lui Cook, înse nu-l mai primea. Dar în Zelanda-Nouă ierău încredințați că mîncînd ochiul stîng își însușeau sufletul învinsului, cu alte cuvinte aveau două suflete. În același arhipelag se credea de unii că au cîte un suflet în fie care ochi. Sufletul din ochiul stîng, cel mai însemnat, se schimbă în stea; celălalt mergea în paradisul neozelandez, de care se va mai vorbi.“

Aceste suflete nu trăeau totdeauna mai mult de cît trupul. În multe insule numai sufletul șefilor și al preuților trăea etc., oamenii proști mureau cu totul. Această credință ieră la Tonga. Neo-Zelandeții credeau că nemicesc sau cel puțin își însușesc sufletul unui om dacă îl mîncă. În Nukahiva, trebuia se fie îngropat după obiceiul sfînt căci alt felii nu putea merge în locașul strămoșilor. Dacă ieră numai îngropat ori azvîrlit în marea atunci sufletul nu se putea despărți. De aceea, pentru a împiedeca această nenorocire, oamenii fără copii înfueau, răsplătînd bine pe părinții adevărați.“

„Mai pretutindene nu se multămeau a da suflet numai omului; ci toate lucrurile, toate animalele aveau de asemenea suflet. Cînd un suflet polinezian părăsește lumea aceasta, ieste urmat de toate sufletele lucrurilor cari i-au fost date în timpul înmormîntărei. De obicei se îngrijeau de a *omorî* toate aceste lucruri stricîndu-le.“

„Pretutindene sufletul, cînd cred într'insul se duce după moarte în un rai închipt, ca toate raiurile, de pe viața zilnică a oamenilor ce și l'au fabricat. Cîte o dată acest locaș al umbrelor ieră așezat în fundul mării, cîte o dată în ceri, altă dată ieră numai curat o insulă îndepărtată și tainuită. Afară de oare cari deosebiri, aceste închipuri copilărești sînt a eleași în toată Polinezia.“

„Totdeauna raiul ie locuința zeilor, a *eatuilor*. După credințele taitiane, sufletele merg la *eatui* cari cîte o dată le mîncă. Dar sufletele alese ale șefilor și ale preuților mai cu samă, se făceau *eatui* la rîndul lor. În Polinezia, evhemerismul, unde, cu preț al titor silinți nepotrivite, H. Spencer vroeste cu ori ce preț a găsi temeliea tuturor religiilor, ieră de obicei în-cuviințat, dar numai pentru zeii c-i mai mici. Viața viitoare ieră o iconă a vieții adevărate numai înfrumusețată. Rajul taitian, cum zic iei *Rohutu noa noa* (Rohutul parfumat), ieră așezat în aer deasupra unui munte din *Raiata*. Peuți, șefii și mai ales membrii societății *Arcoilor*, intrau cu siguranță. Prietenii șefului și chiar cei alți puteau să între, numai trebuia să facă daruri preuților, cari aveau puterea de a face să treacă sufle-

tele din iad în Rohutul fericit, dar aceasta ținea așa de scump că poporul nu se prea lungeșea cu nădejde de a intra în acest raiu. După cum se poate aștepta raiul Taitienilor celor desfrânați le semănă. Soarele ieră strălucitoriū, aerul curat și mirositoriū, florile ierău tot deauna nevestețite fructele tot deauna coapte, mîncările gustoase și cu îmbielșugare. Nu se cunoștea acolo nici bătrîneța nici mîhni-ciunea. Se înveselea vieța cu cîntece, cu jocuri, și cu serbări nesfirșite. Se înțelege de la sine că cele mai atrăgătoare lucruri ale acestui raiū așa de senzual ierău plăcerile așa numite amoroase, gustate cu femei neconținut tinere, neconținut frumoase. În scurt ieră vieța voluptoasă a Areoilor, mutată în ceriū. Bărbații își găseau femeile și aveau copii ca și pe pămînt. Dușmanii se întilneau și în Rohutu și se băteau cu furie. În acest plăcut loc mîncău fructele copacului de pine și carne de porc care n'avea trebuința să mai fie fiertă. Cu greu s'au lăsat de acest raiū așa de potrivit cu gusturile polineziene, cînd Taiti a fost creștinat cu lovitură de pușcă, după stăruințele misionarilor Egleji, și secta *Mamaia* prefăcū vechiul Rohatu, sprijinindu-se pe biblie și pe poligamia lui Solomon.

„Vieța viitoare a Nukahivianului ieră de asemenea în o insulă foarte frumoasă și așezată înouri. Sufletul celui mort în războiu mergea în această insulă, numai dacă trupul său ieră luat de prietenii și dacă îi dădeau la îndămînă o luntre și merinde. Dacă trupul remînea în puterea dușmanului, sufletul nu ajungea în insulă cu raiū de cît dacă omoreau niște dușmani pentru ca să meargă să vislească luntrea de mort. Raiul Nukahivian ieră locuit de zei, de clasa aristocratică, de reboinicii morți pe cîmpul de luptă, de femeile moarte în timpul facerei și de sinuciși. Se îndopau cu *popoi*, cu carne de porc, cu pește și aveau femei foarte frumoase.“

„Sufletele Havaenilor, mergeau de asemenea la *eatui* mai ales cînd tusesă ale șefilor, ale preuților, ori ale eroilor. Și la Havaeni ca și la Polinezieni sufletul ieră în suffare.“

„În Tonga raiul, *Bolotu*, ieră o insulă mare, foarte îndepărtată, unde spritele ajungeau foarte greu. Ieră de asemenea un locaș foarte plăcut, plin de plînte folositoare, cari cu cît le culegeai cu atîta creșteau mai tere. *Bolotul* ieră la nord-estul arhipelagului Tonga. Ieră menit mai ales pentru șefi, pentru persoanele alese cari se făceau slugele zeilor, mijlocitori între zei și vii. Cît despre oamenii din popor supravețuirea lor ieră foarte îndoelnică.“

„Treii zile după moarte, sufletele și filozofii neo-zelandezi se ducea la *Reinga* un munte lingă capul Nord, și de acolo mergeu în locuința viitoare ori în ceriū ori sub mare. *Cukii*, adică poporul de jos mureau în întregime. Raiul ieră a războinicilor mari, a victorioșilor. Acolo își petreceau vremea în lupte neconținute, în-

trerupte de ospețe mari, la cari se ghiftueau cu pește și cu *patate* dulci. Un șef bătrîn auzind pe un misionariu povestind viața viitoare a creștinilor, se lepădă strașnic, zicînd că voește așa ceriū și încă mai puțin ieadul unde nu iera de mîncare de cît foc, și că voește să meargă în raiul Neo-zelandeșilor pentru a mîncă *patate* dulci cu prietenii săi de altă dată.“

„Sufletul Polinizienilor mai însemnați nu zbură totdeauna în locașul spiritelor, ori cel puțin din timp în timp se amesteca din nou între vii. La Taiti acest spirit, acest *Ti*, locuia adesea în chipurile de lemn puse împrejurul țintirimului. În Nukahiva, spiritele prefăcute în *iatue* de jos, umbrele celor ce fusese însemnați în viață prin putere, ale preuților, se desfătau năcăjund pe oameni culcîndu-se dea curmezișul drumului, făcîndu-i să cadă și gîtuindu-i; căci păstrau și în cealaltă viață patimele care le avuseră pe pămînt. Neo-Zelandeji cari se temeau ca spiritele morților să nu vie între iei jertfeau robi la îngropare nădăjduind să-i împiedece, să-i ademenescă să le potolească cruzimea.“

„Se pare că și în Polinezia ca pretutindine, la început nu credeau în moartea naturală; căci o mulțime de boale erau atribuite spiritelor rele. Acestea veneau adesea în insula în care se născuse, sub formă de animale. În Noua-Zelandă, acești *catui* animale, foarte adesea se vîrau sub formă de șopărlă, în trupul celor vii și le rodeau măruntaele. Așa își inchipueau mulțime de boale mortale. În insulele Sandwich se discîntau aceste spirite rele. Preuții aveau de asemenea putere de a pune spirite rele în oamenii pe care voeau să-i pieardă ori să i pedepsască. Așa tălmăceau toate boalele cu delir ori cu spazme. Adesea întrebau vreun vrăjitoriū care dădea une-ori vina pe vre-un membru din familie, acesta înspăimîntat mergea cu frînghia în gît la *Morai* cerînd ajutoriul zeilor.“

„Nemic mai copilăresc de cît aceste credinți primitive. Sufletul e crezut ca o suflare materială, o umbră, pe care îl au oamenii, animalele și lucrurile. Sufletul omenesc poate chiar trace în animale. Așa în insulele Hawai, dădeau cite o dată oameni să fie sfășietți de rechini. Sufletul victimilor trebuia să se intrupeze în animal și să-l facă mai bun pentru părinții celui pe care îl mîncase.“

„Aceste inchipuiri copilărești nu se legau nicăeri cu regulile morale. Iele ieșise de o dată din imaginația rasei; acestea mîltămeau și desfătau pe Polineziani, altă dată îi năcăjeau și-i făceau să facă fapte grozave, dar nu iuriureau de loc asupra desvălirei minței sau a moralei.“

(trad. din Letourneau).

(va urma)

Sofiea Nădejde

DESPĂRȚIREA

(amintiri din copilăria prietenului meu).

Desdemineată în ograda și în casa părintelui Grigore, diaconul satului Păulești, ieră o mișcare și o alergare nepomenită. Toți, de la mic până la mare, nu-și vedeau capul de trebă. Astăzi se hotărîse Sfinția-Sa să plece la Chișinău să-și ducă băetul la școală.

— Și ce ți-a venit în gînd Sfinției-tale, zicea mama Nastasia diaconița, să te duci tocmai a-zî? Nemică nu-î gata, copilul n'are nici ciubote măcar în picioare, cămeșuică are numai vre-o trei și pine n'am făcut septămina aceasta". Bieata mamă! Îi ieră jele și milă de pornirea copilului. Cum? Să nu-l vadă o zi-două, o septămină, o lună! Dar iese cu puțință? Iea care nu-l lăsă din ochi și cînd nu-l vedea se temea să nu fi pățit cine știe ce! Și acuma să-l bage la învățătură! „Doamne, gîndea iea, să fie părinte învățat nu mi-ar părea reu, dar așa, Sfinția-sa nici n'a văzut seminariul în ochi și poftim vrea să facă din Dumitru popă cărturariu. Parcă aceia's măi bun! Se poate să te faci popă și fără să înveți mult la ceaslov, numai glas trebuie“.

— Diaconiț'o, respunse părintele Grigore, nu spune prostii și cată-ți de treabă, voiesc să fie băietul preot, m'am hotărît și destul.

Ce putea să măi spuie mama Nastasia? Iea numai înghițea lacrimile și lucră, lucră de-î curgeau sudorile.

Puțini preoți de aceștia sînt acuma pe la noi, găsești doi-trei bătrîni cari așteaptă moartea cu nerăbdare. Ce știi, știi de la părinți cari și ieî nu știeau de cît ceaslovul și psaltirea. Poporul iubea pe acești preoți cari purtau ca și dînsul sarcina sărăciei și nu se deosebeau de dînsul măi prin nemică. Și preoții săraci nu desprețesc pe poporenî și nu-î socot numai ca pe niște mușterei. Cuminți sînt preoții cei vechi și bunî la inimă, gata să ajute pe cel nenorocit cu ce pot; ieî ierău tot o dată și cei măi bunî gospodari din sat, fiind din cei măi

harnici. Acuma nu mai vezi pe preot ținînd coarnele plugului cîtu-î hăul! Acuma țeraniî desprețuesc pe popiî bogoslovi, cum se chiamă pe la noi cei ce au făcut seminariul, și cari nici a vorbi cu norodul nu mai știu, atîta s'au rusit de tare.

Cu toată ura ce au preuții cei vechi în potriva învățăturei, privilegiile bogoslovilor sînt așa de mari în cît-iei cu vrute cu ne vrute își dau copiii la școală ca să-î puie în stare a căpăta și iei vre un prihod mai mare și mai mînos. Ce-î de făcut? Suferințele te scot de la o vreme din răbdare. Tot de această părerea ieră și bătrînul Grigori, cînd vroiea să împuțineze spinii din drumul fiului său.

— Diaconiț'o gata-î tot? întrebă Sfinția-sa.

Gata, respuse iea din pod, hodorogind prin niște străchini și ulcioare.

— Să mîncăm și la drum, că ziua trece soarele n'așteaptă, zise părintele.

Ieră pe la patru ceasuri demineața, soarele numai ce se arătase la marginea ceriului, razele lui încă slabe, a-biea încălzeau pămîntul și băteau drept în geamul lîngă care dormea Dumitru viitorul bogoslov, acuma înse un băiețel mic și slăbuț, de vre-o șapte ani.

Ușa odăiei în care dormea iel se deschise încetișor și se arată diaconița, femee mică și sbîrcită la față, dar cu niște ochi așa de blînzî că-ți făceau bine cînd o priveai. Se apropiè încet de patul în care dormea dus copilul; îi ieră milă să-l scoale, îl privea și nu se îndurà să-î strice somnul.

Dragul mamei, șoptea iea, unde-ai să mai fii mine!

Iei, care numai odată fusese la Chișinău, i se părea că a trăi acolo ieste mai reu de cît în iead.

- Dar trebuie, urmă iea, părintele se supără.

Apoi încet încet a pus mîna pe burnuzul vechi cu care ieră învălit băiețelul și i-a zis:

— Scoală, Mitișor, scoală drăguță, a-zî te duci cu tată-tău la școală.

Vorbea, dar lacrimile îi curgeau şuroiū din ochi pe faţa-î slabă şi cădeau jos. Copilul îndată a ridicat capul de pe perină uitîndu-se cu mierare la mă-sa, care nu-l sculă nici o dată aşă de devreme.

— Ce vraî mămuţă? întrebă iel alintîndu-se, de ce plîngi?

Mama Nastasia nu respuse nemică căci simţea că de 'ar fi cercat să spuie un cuvînt ar fi început a-l boci ca pe un mort, şi numai îi dădū haînele cele de serbătoare, o cămaşă curată şi ieşi răpede din odaie. Peste vr'un şfert de ceas se adunară cu toţii într'un ieatac în care de obiceiū mîncău. Nimene nu vorbea. Două fete mari, surorile lui Dumitru, ierău plin-e ca şi mama Nastasia. Părintele Grigori văzînd asemenea nelegiuire, căci nu-î plăcea se vază femeî plîngînd, ieră mînios de crăpă fierea'ntr'însul.

— Nu vi-î păcat de ziua de a-zî să mînieţi pe Dumnezeu, de ce plîngeţi, vă întreb ieu.

Nici una nu-î respuse ci-şi plecară mai tare capetele ca să-şi ascundă lacrimile. Aşezîndu-se la masă, părintele zise:

— Dumitre, mîncă bine că drumul ie lung şi toc-mai desară ajungem la tîrg, ieră pe drum să nu-mî ceri de mîncat.

Vorbi ast feliū numai ca să nu tacă, pare că îl rodea şi pe dînsul ce-vă la inimă şi ochii îl usturau, îi venea şi lui să plîngă.

Mămăliga remase neatînsă, numai băietul mîncă cu poftă ca un copil de şapte anî. Ceialalţi s'au sculat de la masă cum s'au pus.

— Mărioară, ai dat la ieapă grăunţe? întrebă diacnul pe fată-sa cea mai mare.

— Cum nu, tată, respuse iea.

Lîngă poartă stătea Murga înhamată şi măhnită că o prinsese din herghelie, bătea pămîntul cu ciudă, apărîndu-se de muşte.

Hamurile de pe dînsa ierău prea mari, nepotrivite, hlobele şi căruţa s'ar fi potrivit unui cal mai mare şi mai

voinic de cît bieata ieapă. Totul și hamurile și căruța și ieapa, arată o stare nu prea bună pentru coșcogea diacon, căci în sat nu ieră preot. Dar sărăciea are legile ieî din cari nu poți ieși ușor.

Părintele se mulțamea și cu Murga și cu „brașovanca” sa, așa numea ieî căruța. Ce ieră să facă?

Soarele se rîdicase pe ceriî de o palmă de la orizont, lumină și încâlzea cu toată puterea pămîntul. Doi cîni slabi ca vai de dinșii cătau chiar de pe atunci umbră. Diaconul cu un potcap ros în cap, înbrăcat într'o rasă de satin, care din neagră se făcuse roșcată verde, (căci zece ani o purtase fratele părintelui, popă la Cetatea-Albă și acuma de vre-o cincî ani întrase în stăpînirea diaconului) cu un baston lung în mînă ieși din casă și se îndreptă spre căruța. Stătî puțin pe gînduri apoi vîri bastonul cu băgare de samă adînc în finul care umplea căruța, îndreptă hamurile pe Murga. apoi luînd hățurile în mînă se așeză în căruța făcînd loc și lui Dumitru lîngă dînsul.

Ieră cald și frumos, păsările în grădina de după casă cîntau vesel, numai în inimă simțea bietul diacon tot deșert și receală. Trecî ca vre-un șfert de ceas și femeile tot nu ieșau din casă. Părintele Grigori perdî răbdarea.

— Doamne, doamne, șoptea ieî, ce păcate! Numai cu muieri să n'ai treburi, că te scot din sărite. Ce dracul, Domne ieartă-mă, fac iele acolò?

Zicînd aceste cuvinte se scobori binișor din căruța, se îndreptă spre casă și întră în odaie.

— Pentru Dumnezeu, Nastasieo, ce faci tu cu mine ce, vrei se înserez pe drum și să mă despoaie la *Izvoare* ?) Ce vă codiți atîta? Ce 'l bociți, că nu-i mort, de Crăciun va veni acasă. Pare că oamenii nu mai dau copii la școală, doar nu se duce la muscali ?)

1) *Izvoarele* ieste un loc lîngă Chișinău, cu nume nu prea bun, acolo s'au făcut mai multe omoruri și prădăciuni.

2) *A se duce la muscali* însemnă pe la noi a se duce fără a mai veni îndărăt.

Vorbele diaconului mai deșteptară pe cele trei femei și pe băiet, cari se țineau cuprinși și se boceau cu toții. L'au mai sărutat pe băiet fie-care de cite două-trei ori, s'au mai bocit cît-va femeile; dar apoi mama Nastasia a scos d'nt'r'o ladă un săculteț de catefea roșie pe care ieră cusut cu ibrișin o cruce și în care se află o fărătură din lemnul crucei pe care răstigniseră pe Hristos și un bețișor dintr'un copac de maslin, care creștea (după spusa unui călugăr de la care o cumpăraseră) tocmai lângă crucea pe care au pus pe Hristos. Mama Nastasia sărută cu evlavie aceste sfinte moaște și le atîrnă de gîtul lui Dumitru ca să-l ferească de diochi și de boale. Apoi i-a vîrit pe furiș de părintele în mîna 10 capeice de argint și aî ieșit cu toții din ieatac.

Părintele s'a pus ca și înnainte în căruța, lângă dînsul fiu-su, dînnainte lor desagiî cu mîncare și un ulcior mare cu vin roș, pe care-l ducea ca dar rudei sale, pos'ușnicul rectorului. La această rudă îi ieră nădejdea ducînd băietul la seminariu.

L'au sărutat pe copil încă o dată surorile și mama și căruța a plecat scîrțiind încetișor, căci roata cea stîngă nu ieră prea bine unsă cu dohot.

— Drum bun, să viî sănătos înnapoî, să-mî aduci un arșin de cordea, se auzi în urma căruței.

— Bine, bine să nu scăpați porcii în țarină, respunse părintele și trăsura hurui mai departe.

Ieacă dădură și peste pod care ieră foarte bine cunoscut lui Dumitru, căci sara nici un băiet din sat nu îndrăznea să-l treacă, *nu ieră curat*. Ieată că au apucat pe drum la deal printre livezile de pruni. Ieră toamna și prune'e se arătau prin frunzișul copacilor cu ceața lor brumarie.

— Ce prune bune, gîndea copilul, care nu ieră trist că plecà la școală, neștiind nici dulceața nici amărăciunea cărței.

— Dar cine se va duce de sară înnainte vitelor, întrebă iel pe tată-su.

— Diaconul nu respunsé nemică se gîndea numai ce ieră să facă dacă nu vor primi copilul ca bursieriū, *) a-
decă fără plată. Din ce va plăti iel? Mărioara ie fată
mare, Gafița o ajunge, mine poimîne is de măritat. Și de
ce se gîndea la sărăcie, de ce se mătnea.

O vacă, doi juncani niște porci și Murga ieată toată
averea lui. Pămînt n'avea fiind că în sat nu ieră, beserecă
chiar de ar fi fost tot nu s'ar fi folosit, căci ieră cum se
zice la noi, *diacon za ștatom*, adecă fără de prihod și afară
din *nadel*, pămîntul beserecesc. Prihodul din Păulești ieră a
lăturat cu cel din *Nișcani*. Duminicile și serbătorile a-
jută popei de acolò la slujbă pentru ca să capete și iel
cite-un colac, 10 sau 20 de capeice și vre-o trei patru
luminărele de ceară.

Mai de de mult nu ieră așa. La Păulești ieră b se-
recă și preot. Besereca avea pămîntul ieii pe care îl îm-
părțea *pricitul*, clerul adecă, dar după că a murit Dinu
și a luat moșiea un Arman, besereca a ajuns într'o stare
asă de frumoasă că a trebuit să o darne, doar nu s'ar
întîmplă vre o primejdie. Așa că a remas părintele dia-
con și fără beserecă și fără pămînt, căci Armanul a luat
pămîntul beserecesc, ne voind să zid-ască altă beserecă.

Alt prihod n'a putut sârmanul să capete, nu ieră cār-
turariū mare și rusește nici a scrie nici a ceti nu știea.
Învățase cu mare nevoie a se iscăli rusește și aceea destul
de prost.

A remas *za ștatom* ca un rac pe mal. La toate ace-
stea se gîndea Sf-Sa și oftă din adîncul inimei.

La deal Murga nu mai putea, nu ieră vîrtoasă. Dia-
conul s'a coborît din căruță, lăsînd numai pe băiet. Dea-
lul Nișcanilor îi mare și până la vîrf și Murga și stăpînul
gîfiau reu.

1) Seminariul înaintea de 1868 se numea „bursă“, căci băieții și
trăeau și învățau într'nsul. Ca bursieri se primeau copii vâ-
duvelor de preoți și de diaconi, de dascăli și de pălamarî. Ceia-
lalți plăteau.

S'au coborît în vale și trecură pe lângă ieazul satului, un ieaz mare și plin de pește și de raci, dar peștele și racii îerau boierești. Dumitru legănat de hurducăturile trăsorei adormise. Lângă ieaz îeră o fintînioară la care a stat diaconul să-și adăpe ieapa; copilul s'a trezit și se uită cu mierare la ieaz. Acolea îl mușcase de picior un rac mare mai dăunăzi și cît se bucurase cînd a izbutit de l'a apucat și l'a trîntit pe mal: nici unul din ceialalți băieți nu mai prinsese asemenea rac mare! Băietul își aducea a minte cu plăcere de toate întîmplările trecute și zimbea de i se întindea gura până la urechi.

— Ce rîzi, Dumitriță, îl întrebă tată-su.

— De rac, tătută, de racul, care m'apucase de picior; dar și ieu l'am apucat pe dînsul... Mare mai îeră.

Murga băuse destul, își mai venise în fire o leacă și călătorii noștri plecară din nou. Pe la trei după amiază ajunseră la o crîsmă unde diaconul poposea de obicei. Murga știe și hanul și șopronul și trase di'naintea ușei. Sub șopron pe prispă ședeau vre-o trei-patru drumeți așteptînd să se mai treacă căldura. În umbra casei îerau trase vre-o două căruți și un car. Caii se apărau de muște și boii clătinau greoiu din cap, căci muștele li se vîrau drept în ochi. Diaconul s'a dat din căruță, a zis buna ziua și a pus un braț de fin di'naintea iepei. Dumitru se uită cu bucurie cum mîncă Murga.

— Dă-te din căruță, voînice, ci șezi pare că ai prins rădăcină - îi zise tată-su.

Băietului i s'a părut că prea aspru a zis tată-su aceste cuvinte, și și-a adus aminte îndată de mă-sa care nici odată nu-î vorbea așa de răstit și i s'a făcut așa de jele în cît a început a plînge încetîșor.

— Tată, mi-î dor de mămuța, haidem a casă înapoi.

— Tronc Mărico, așa-mi iești? Brava flăcău, n'am ce zice, respunse acum cu blîndețe diaconul, dar cine'mi spunea că vrea să meargă la școală, vrea să fie preot blagocin ca să-î ajute tatei? Acuma plîngi, rușine, asta n'o mai spun a casă la mămuță-ta, că te-a rîde.

Maî mult de cît de strigoî şi de stahii se temea copilul de rîs, să nu fie de rîs. Ierà ce-va de mierat de unde atita ambiție într'un copil aşà de mic. Auzind că-l vor rîde a casă, copilul a tăcut, dar jelea şi dorul după mamă şi după surorî, după livadă şi după jucării ierà aşà de mare că-î curgeau lacrimile şuroaie din ochi, îl durea inima şi cu mare greutate se ținea să nu plîngă cu glas. Stătea lîngă căruța şi privea fără să vadă. Diaconul, după ce a tras un singeap de rachiu din crîsmă, a scos din desagi o azimă, a rupt'o şi a dat şi băietului o bucată.

— Nu mi-î a mîncà, tătută, respunse iel. Aî zis să mînînc bine a casă că la drum nu-mî dai.

— D'apoi de mîncat nu-ți dau, respunse părintele Grigori, dar o bucățică de azimă nu vrea să zică „de mîncat“.

Pe la oarele patru, după ce soarele îşi pierdù puterea, diaconul puse ieară-şi murgul în hlobe şi călătorii purceseră înnainte.

Lîngă o fîntînă în apropierea oraşului adăpă încă o dată ieapa. De aice se auzea un zgomot mare, necunoscut copilului: zgomotul unui oraş mare. Copilul cu mirare ascultă şi privea. Nicî odată nu văzuse aşà de mulți muscali. Pe lîngă căruța trecea un batalion de soldați şi colbul rîdicat de picioarele lor se punea în pături groase pe hainele sătenilor noştri. Care încărcate cu lemne şi cu piatră se întilneau în tot lungul drumului până la un podeț unde ierau grămădite poate vre-o trei-zeci de care şi de căruți. Innaintea podețului ierà un lac mare de apă murdară prin care trebuia să treci ca să dai pe pod. In mijlocul acestei mări glodoase ierà noroit un car înjugat cu o păreche de juncani tinereî. Omul cu carul a-lergà cînd într'o parte cînd într'alta a carului, stătea puțin şi apoi începea a bate boulenii peste urechi şi peste cap ca să-î silească. Dobitoacele se opinteau de le întrau picioarele adînc în glod, dar în zădar, carul stătea neclintit pe loc. Ţeranul nu mai ştiea ce să facă şi cătă în sus.

Diaconul nu putea să treacă, s'a oprit cu căruța la o parte şi s'a coborît.

— Creștinilor, zice iel cătră țeranii ceialalți cari stăteau și prăveau ca la comedie, ce căscați gurele, la ce vă uitați, nu vedeți că omul s'a înglodat și mai tare, ce nu-i dați ajutoriū? Rușine.

Mulțime de oameni s'au repezit și două-zeci de minii virtoase au ridicat carul mai pe sus și l'au scos din glod.

— Bogdaproste, părinte, zicea țeranul, să-ți ierte Dumnezeu păcatele.

S'au mai înglodat vre o trei care dar după un șfert de ceas de lucru a trecut și diaconul peste pod la uscat.

De acolò se începe chiar orașul, adecă mahalaua bulgărească, căci trăiesc tot grădinarii de pe Valea Bîcului. Ulița ieră păvată cu prund și foarte reū. La toate acestea privea băietul cu mîerare nespusă. Dar ieră prea mult de o dată pentru dînsul, numai în povești auzise despre asemenea lucruri.

— Tată întrebă iel, cînd ajungem la tîrg ?

— Am ajuns, acesta-î tîrgul, response diaconul. Băietul se tot uită dar nu vedea tîrgul. vedea case, trăsuri oameni, cucoane, dar tarabe cu pîne și cu pește uscat ca la Călărași, unde fusese cu tată-su o dată, tot nu vedea.

— Aista-î tîrgul? nu-mî place șoptea iel.

Ieră pe la șapte sara, cînd părintele Grigori ajunse la un han mai effior la care stătea de obiceiū la gazdă, cînd venea la Chișinău.

În odaie n'a putut dormi diaconul de căldură și de ploșniți, Dumitru înse a adormit bine; de la o vreme a ieșit părintele Grigori și s'a culcat în căruță.

Cînd stelele pierduseră lumina și luceafărul ieră cît pe ce să se facă nevăzut, părintele Grigori a sărit din căruță, i s'a părut tîrziu.

La han dormeau toți, s'auzeau încă păzitorii de noapte, dar căruțile începuseră a îmblă pe uliță. Trîmbița de la Ober-Vaht a sunat, semn ca să știe orășeniū că s'a început ziua. Ieră prea demine.ță și de aceea mai lăsă pe băiet să doarmă și merse de se spală la fîntăna din ogradă, se mai șterse de colb și apoi așteptă cu răbdare

să se lumineze bine. În curînd se scoborî un cucuș din pătul și vre-o trei găini și se sculă și hangiu!. Se făcuse ziua și părintele merse să deștepte și pe Dumitru.

— Scoală, și haidem să bem ceiu, zise iel copilului cînd intră în odaie, dar acesta se frecă la ochi.

— Ce, nu dormeai?

— Nu, tată, mi-î dor de a casă, respunse băietul. Diaconului îi ieră milă de copil și chiar se și cam îngrijea, dar ce ieră de făcut, la anul poate să nu fie locuri.

Ajută copilului să se'mbrace și băgă de samă că ieră foarte palid, diaconul și mai tare s'a spăriat.

— Dar ce-ți ieste, micuțule? te doare ce-vă?

— Nu, fu tristul respuns, mi-î dor de a casă.

— Comedie și aceasta! La anul poate să nu fie nici un loc slobod. Nu-î nemică, haide să bem ceaiu.

Ceînăria nu ieră departe, intrară și cerură o păreche de ceaiuri. În fie care ceînărie ieste cîte o mașină, adecă organ. La cele dintăiu sunete ale mașinei, băietul a tresărit și s'a uîtat rîzînd la diacon:

— Ce-î aceasta, tată, cine cîntă, țiganiî?

— Bea ceaiu, bea, lasă că-î ști cînd îi fi mai mare, respunse diaconul.

Mesele ierau încunjurate de lucrători cari beau ceaiu și mîncau cîte o bucată de pine.

— De ce-s așa de albi oamenii aceștia, tată, întrebă băietul.

— Îs pietrari, drăguță, cari fac case, respunse diaconul.

— Pietrari, fac case; la noi nu sînt pietrari....

— Dar bea ceaiu, bēa, că-î vreme de plecat.

Băietul bău dar se tot uîtă la lucrători. După ce gătiră, plăti părintele trei căpeice și plecară.

Pe la șapte apueă diaconul cu băietul spre seminariu, acolò găsi casa rectorului și pe poslușnicul ce-î ieră rudă, vorbiră ce-vă încetișor, apoi:

— Bine, bine, respunse poslușnicul, lasă băietul.

Diaconul mai că nu începù să joace de bucurie. Mînele îi tremurau cînd desnodă un nod de la basmă în care ieră o hirtie de trei ruble.

— Na, na, dacă va fi primit iți sînt datoriü încă șapte, îi spuse încet la ureche.

Ruda se strîmbă avînd de gînd se vede să zimbească, se scărpină în cap și vîri hirtiea în buzunariul pantalonilor ca un om deprins cu asemenea treburi.

— Fii încredințat, voiü face tot ce voiü putea, cred că am să izbutesc.

Și nu ieră greu de izbutit, fiind că de vre-o două zile se primise de la arhierie un ucaz în care lămurea că: „fii duhovnicilor cari au remas za ștatom să se primească bursieri.“ Diaconul nu știea nemică de ucaz, dar nici ruda nu și-a dat osteneala să-l lumineze.

— Ulciorul cu vin l'am lăsat la hangiu, îi mai spuse încetișor poslușnicului.

— Bine, bine, îl găsesc ieu, fu respunsul.

— Acuma, dragul tatei, te las aice, zise părintele cătră Dumitru, ai să fii la bursă, ai să înveți bine și de serbători, la Crăciun, vin cu mămuță-ta să te ieau a casă. Fii cu minte și nu plinge.

Sărută copilul cu dragoste și ieși plin de jele și de bucurie.

— Acum, băiețele, să nu-mi scincești, zise poslușnicul, că nu iești a casă.

Băietul îl privea serios și gînditoriü, nici o lacrimă nu se vedea în ochii lui, nūmăi pe frunte se vedea între sprincene o sbîrcitură neobișnuită la copii de asemenea vrîstă.

Așa de ușor a fost primit băietul la bursă.

Cînd îi Crăciunul, tot întrebă înse iel mereu.

Șt. Băsarăbeanu

GRAMATICA MEA

Intimpinare.

Am pus sub tipariu Gramatica limbii române după starea de astăzi a științei, folosindu-mă, cum și trebuie, de toate lucrările făcute asupra limbii și cunoscute mie.

Aveam de gând să arăt în prefața gramaticii cui se datoresc cercetările cele mai însemnate în privința limbii noastre și atunci s'ar fi văzut limpede ce se știea înaintea de a începe Lambrior a lucra în privința limbii române, ba chiar de pe când îl nici nu-și bătea capul cu filologie, ce a făcut Lambrior pe acest teren și ce au făcut alții cari s'au ocupat de această știință o dată cu dînsul sau în timpul boalei lui și de la moartea acestui mare bărbat în coace. Dar niște oameni, cu cunoștinți chiar nule în privința limbii române studiate științific, nu m'au așteptat să închei publicarea gramaticii și au început prin vestita revistă locală „Revista nouă“ a insinua felurite calomnii în potriva mea învinovățindu-mă că aș fi dispoiat familia lui Lambrior furînd manuscrisele și publicîndu-le sub numele mîeu. Înainte de a arăta cît de rătăciți sînt acei cari au îndrăznit în necunoștință de cauză a-mi arunca asemenea învinuiri voiți reproduce bucata din „Noua Revistă.“

„*Mormîntul lui Lambrior.* Cîți-va prieteni și apreciatori ai inteligenței și vasteror cunoștinți ale acestui distins și eminent profesor luaseră într'un moment de spontaneitate de alt-feliu caracteristică Romînilor—inițiativa de a se forma în comitet pentru ridicarea unui monument demn de groapa în care astăzi zace un om ce prin darurile inimei și bogăția minții a lăsat în urmă numai amici și admirători! Acest comitet se compunea pare-ni-se din cinci persoane și anume d-nii G. Panu, C. Dimitrescu, P. Mirsir, I. Nădejde și Lucescu. După cît se vede la nici un rezultat mai practic n'a ajuns acest comitet de cît de a se forma și a se opri aci. Se știe că Lambrior a lăsat manuscrite prețioase asupra limbii și istoriei Romînilor și că toate aeste manuscrite se găseau împrăștiete pe la școlarii săi din liceul național și școala militară. A fost, se zice, însărcinat cine-va, pentru adunarea și punerea în ordine a acestor tezaure pentru cultura nemului nostru și acest cine-va, *se zice*, că le-a adunat, pus în ordine, dar și-a însușit paternitatea și le va transmite posterității sub numele său ca autoriu. Binevoitoriul comitet alcătuit din mai sus numitele persoane culte, legiste, inteligente și mai presus de toate prietene cu ilustrul răposat, trebuie să înfrîneze pofta de comunism până și la bogăția crierului unui om remarcabil ca Lambrior și în interesul gloriei naționale, al copiilor și văduvei remase să o-

prească la timp prin puterea legilor pe spoliatoriul în chestiune. Dăm aceste informațiuni sub rezerve, *se zice*, și promitem a reveni imediat ce vom căpăta esacte informațiuni, asupra mistificațiilor ce se urzesc în paternitatea materială și morală a scripțelor unui om ce nu mai iese în viață ca să protesteze." (Noua revistă an I No. 24).

Ieu știu că Dl. Panu s'a fost însărcinat singur cu așezarea în regulă a cursului de istorie de la școala militară și cu îndreptarea aceluși curs după notele numeroase ce se spunea că sînt intercalate pe file albe într'un asemenea caiet. Iear ieu m'am însărcinat cu același lucru în privința lucrărilor sale limbistice și mi se făgăduiseră notele intercalate de Lambrior pe file albe în cartea de cetire, observări și studii izolate, material clasificat pentru întemeierea unor legi fonetice, cercetări și chiar un început de dicționarii etimologic, critice început sau aproape gata, cărțile lui, ca *Romania*, în cari s'ar fi afluind adnotări de ale lui, etc.

Noi cei din comitet am fost hotărîtu să publicăm lucrările originale ale lui Lambrior, să arătăm ast-teliu ce a făcut acest om genial pentru Romîni și credeam că nu va fi cu neputință ca Academia romînă să aprțieze eit de mult a făcut Lambrior în așa de puțin timp și că va acorda opărelor lui Lambrior vre un premiu din cele multe și se înțelege că copiii lui s'ar fi folosit. De asemenea hotărîsem a da bani de la noi, chiar imi aduc a minte că Dl. Dimitrescu făgăduise până la 300 de franci noi iștialați cite mai puțin, ieu înse și Dl. Panu pe lingă bani țeram gata a da și munca noastră, muncă destul de grea, gratis; căci din vînzarea opărilor ca și din presupusul premiu al Academiei s'ar fi folosit ieară-și numai copiii lui Lambrior.

Cu toate acestea de și ne hotărîsem a ne pune pe lucru, doamna Lambrior n'a voit să dea cărțile și manuscriptele, spunînd ba că are să le trimeată D lui Tocilescu, ba că nu le va da până ce Academia romînă nu va trimete pe cine-va și va propune cine știe ce preț pentru a cumpăra „tezaurile“ cum le numește prietenul familiei lui Lambrior în Noua revistă. Auzeam că așteaptă pe Dl. Chițu ori pe Dl. Maiorescu din partea Academiei. — Față cu asemenea purtare, pe care ieu unul față cu intențiile noastre cele bune nu o puteam privi de cît ca o insultă — m'am hotărît a nu mă mai amestecă în tipărirea lucrărilor și a face o gramatică folosîndu-mă de cele cunoscute fără să mai aștept notele și cercetările păstrate cu atîta strășnicie de doamna Lambrior.

Acuma voiți spune că dacă acei cari au obiceiul de a face gură prin țîrg și prin ziare în această privință, ar fi știut ce a făcut Lambrior în adevăr, n'ar fi făcut scandal zadarnic; căci ar fi cunoscut că Lambrior n'a apucat a face cunoscute ideile lui, cari în cea mai

mare parte s'au pierdut o dată cu dînsul, de vreme ce le avea numai în minte; apoi singur ştie că iese foarte mult de lucru pentru a revizui toată partea ce se crede cunoscută până acum şi apoi pentru a face cercetări din nou asupra unor părţi încă cu desăvîrşire ne atinse. Lambrior singur nu privea ca mai mult sau mai puţin sigure de cît puţine din legile foneticei romîne, adecă cele cercetate de dînsul, iar despre etimologie şi sintaxă nici vorbă: Fonetica însă o privea măcar ca imblată, dar Sintaxa o ştiea chiar necălcată de picior de cercetătoriu. Iată ce zice într'o scrisoare publicată la faţa 194 din revista D-lui Tocilescu An. I vol. II, fascicula a II-a: „*Pentru fonetica romînească are dreptate, căci cercetările asupra ăei sînt numai la început, deşi o mulţime de romînişti de ocazie cred că-s isprăvite gata!*“ Mi se pare că din acei romînişti de ocazie fac parte şi acei cari-şi închipuie că tot ce iese în cursurile lui Lambrior a fost făcut de dînsul, că toate legile fonetice au fost descoperite de Lambrior că Sintaxa a fost de asemenea născocită tot de dînsul şi dacă găsesc acelea-şi legi fonetice aiurea apoi au trebuit să fie luate numai de cît de la Lambrior!

Înainte de toate sintaxa lui Lambrior iese în întregime luată dintr'a lui Diez, ici coalea sînt nişte observări cu ocazie, şi dacă a luat sintaxa lui Diez traducînd chiar din cuvînt în cuvînt şi exemplele, cum se poate vedea uşor punînd alături cartea lui Diez cu sintaxa lui Lambrior, se înţelege că de aice nu urmează altă ce-vă de cît că ne făcînd singur cercetări asupra sintaxei a luat pe a lui Diez, deşi cum se vede din fraza următoare ştiea foarte bine că teoriile lui Diez au suferit mare prefacere, atît aice cît şi în Fonetica: „*Mă mier de lipsurile în cunoştinţa fonetică limbilor romnice; se înţelege, cuuoştinţa lui Diez este indispensabilă; dar teoriile lui sînt transformate de tot.*“ (pag. 194 loc citat). Cu sintaxa limbei romîne am făcut şi îeu ca Lambrior luîndu-mă după Diez şi arătînd unde am luat vre o observare de ale lui Lambrior şi tot odată punînd de la mine ce am putut afla până acum prin cercetările mele.

În Etimologie a făcut Lambrior mai mult de cît în sintaxă, dar tot destul de puţin. Cel mai însemnat lucru a fost aplicarea teoriei declinării (susţinută de Gaston Paris) la limba romînă şi a nume la declinarea întâia şi a doua a nemerit, dar la a treia cum am arătat de mult prin „Contemporanul“ şi cum i-am spus şi lui Lambrior a făcut greşală cu formele *purec, pînte, berbec* explicîndu-lă din *pulex, pantea, judez*. În urma dovezilor mele însu-şi Lambrior a zis că am dreptate; căci nu trebuie să-şi închipuie cine-va că Lambrior ieră îngîmfat şi că se ferea de a lepădă ce-vă ce apăruse numai de i se arătau dovezi.

A mai arătat că *al, a, ale ai* întrebuițat înaintea genetivelor trebuie să se explice din prep. *a* și din articol. Apoi în privința postpunerii articolului am adus dovezi în gramatică și voi mai aduce aiurea că agreșit în privința formelor: *luplu, omly* de la Rominii din Macedonia, de asemenea și în privința formei *ρομάνοι* și *serbli* din Porfirogenetul.

La verb a explicat forma *am* care rămăsese o enigmă și dăduse naștere la teoriile cele mai ciudate, de asemenea a explicat forma *ași*.

În privința auxiliarelor a făcut cercetări foarte însemnate arătând istoria lor în românește și lupta între *a fi* și *a avea*. Această parte se leagă și cu cercetări etimologice, dar face mai mult parte din sintaxă.

Celelalte lucruri din etimologie erau cunoscute.

Din Fonetică a lucrat asupra vocalelor, la consoane mai mică n'a făcut de la dînsul, legile erau cunoscute. D-sa a dat o explicație prefacerii grupeii *ct* în *pt* presupunînd că din *ct* s'a făcut *qt* confundîndu-se *c* cu *qu*. Toate celelalte prefaceri ale consoanelor cu legi cu tot au ramas așa cum le știeam noi iștialți înainte de a veni Lambrior și cum le-am și predat pe cînd eram profesor de românește la liceu.

Să venim la vocale.

Leg-a prefacerii lui *a* în *i* ieră cunoscută dar se credea că *an* a trecut prin *ân* la *in*. Lambrior a arătat că *an* a trecut prin *on* nasal la *in* fără să iee vre o dată forma *ân*. A spus că *ân* de la unii Macedoni trebuie de explicat prin fenomene de analogie fără a intra în amănunte și a da dovezi. Ieu le am dat înse în mai multe rînduri. Explicarea sufiptului *an* ieră cunoscută. Explicarea formei *an* (annus) a încercat'o dar n'a reușit căci, *an* nu ieră monosilab pe vremea prefacerii ci de două silabe *ano anu..*

Prefacerea lui *am* în *ăm* ieră necunoscută și l-gea se datorește lui Lambrior, în întregime.

Despre vechimea prefacerii în *i* ideia lui Lambrior trebuie să fie lepădată în față cu forma *Kimpalangu* de la 1013 și cu înlăturarea formei *ρομάνοι* pentru veacul al zecelea, în urma cercetării textului din Porfirogenitul.

Prefacerea grupeii *ei* în *e* în *leage* etc. se cunoștea de asemenea se știea că *ă* după *i* s'a prefăcut în *e*, dar Lambrior a legat aceste două legi la un loc și le-a exprimat prin una singură.

Prefacerea lui *ă* în *ã* la înmuțitul femeesc a explicat'o Lambrior ca un fenomen de analogie, dar nu reușise a adună de cit două trei exemple pentru a-și întemeia analogiile, ieu am adus site de exemple făcînd parte din grupe peste cari nici nu dăduse Lambrior.

La *a* neaccentuat se datorește lui Lambrior legea prefacerii acestuia în *e* și în *ă* fără înse să fi publicat iel toate dovezile și să fi explicat toate excepțiile.

La *e* n'a descoperit nici o lege Lambrior, toate ierau cunoscute, după lu rările altora începînd de la Pumnul și Cipariu și sfîrșînd cu Musafia, etc. și cu ce am putut face noi iștialalți.

Din vechimea prefacerilor a îndreptat Lambrior ideile mele numai în privința relațiunilor de vechime între prefacerea lui *en* în *in* și a lui *e* în *ea*, în colò au ramas cum fuseseră.

Asupra lui *o* a dovedit legea că *o* accentuat final a trecut în *ă*. Celelalte au rem s cum fuseseră.

Asupra lui *u* a arătat că a fost un dialect în căre ca și în alte limbi romanice *u* latinesc ieră înfășoșat prin *o* deschis.

Și cu aceasta se închee ce a publicat Lambrior în cursurile sale.

Ce sint aceste cercetări față cu întregul cunoștințelor mă vechi, pot cumpăni numai acei pentru cari limbistica și istoria cercetărilor făcute asupra limbei romine nu ieste tot așa de limpede ca ieroglifele egiptene ieră nu acei ce scriu prin *Noua revistă*, deochiată încă de mult în toate privințele, fie intelectuale fie morale..... BCU Cluj / Central University Library Cluj

Valoarea lui Lambrior și ce putea iel face pentru limba romină cunoaștem foarte bine; dar tocmai pentru că de tră-a putta să facă foarte mult, pentru că avea în minte multe cunoștinți cari s'au îngropat cu dînsul; tocmai de aceasta zic părere, noastră de reu după dînsul a fost nemăsurat de mare: a murit înaintea de a fi îndeplinit măcar a zecea parte din cît ar fi putut face.

Naivi, lipsiți de cunoștinți și plini de fiero sint acei cari mă învinovătesc pe mine că am despoiat copiii lui Lambrior, cînd am ținut samă și de pușinul ce a putut face iel în scurtul timp cît a lucrat, avînd grija de a arăta de mulțime de ori toată admirația ce am avut pentru acest om care mi-a fost călăuz pe calea limbistici și prin lucrările căruia am putut îndreptă din greșelele ce făcusem în cursurile de fonetică și etimologie ce predasem la piceu înaintea lui.

Nu trebuie să se uite de asemenea că Lambrior cînd a venit a făcut desule greșeli în anul di'ntăi. N'a spus în cursul de atunci în tocmă ca Dl. Hîjdău despre influința limbei tracice în postpunerea articolului, etc. ? Dl. Burlă de aice și ieu—care am fost adus la studiul limbei romine prin îndemnurile D-lui Burlă—ne lepădasem de mult de asemenea greșală. Mai pe urmă s'a unit și Lambrior cu ideea D-lui Burlă. Tot ast-feliu a fost și în alte privinți cînd am început discușiunile cu Lambrior după întoarcerea lui în țară.

Pentru toate cele spuse m-î sus iewau martur pe Dl. Burlă care foarte bine ştie ce înnoiri a adus Lambrior şi cu atît mai mult cu cît D-sa nici pînă acum nu s'a uuit cu multe din ideile lui Lambrior. Lambrior ne-a lăsat o metodă şi nu gramatica imbei romine. Ieu n'am pretenţie de a fi făcut de cît un pas mai departe şi de a dă publicului şi şcolarilor o gramatică ştiinţifică românească, lucru care ne a lipsit pînă acum. Intre mine şi între veninoşii de la *Noua Reviste* vor hotări oamenii competenţi de la noi şi din străinătate

I. Nădejde.

Despre femeii.

De mult tăcerea domneşte, despre chestia femeii: nime nici nu ne ocăreşte nici nu ne laudă. Nemic nu omoară mai mult o chestie, fie socială, fie politică, orî curat ştiinţifică, de cît tăcerea, cîtă vreme o chestie ie discutată, ocărită orî laudată, atîtă timp înşamnă că are v-eaţă. Aşa ie şi cu chestia femească, nime nu zice nemic, pare-că total ar fi regulat. pus la cale, orî pare-că femeile s'ar fi stîns de pe faţa României!

În anul întăi al „Contemporanului“, au fost mai multe articole privitoare la chestia femeii*), acum iewără-şi după atîta tăcere credem că ie bine a mai zice cîte ce-vă. Ce voiţi, lucrurile plăcute sînt dulci de repetat, iar pe cele dureroase repetindu-le, te uşurezi.

S'au trecut vremile de fericită memorie (pentru bărbaţi) cînd orî-ce nătărău, se fălea cu mintea lui bărbătească! Ie lucru sigur că femeile nu sînt nici proaste nici lipsite de energie cum afixau toţi. Că nu sînt mai puţin inteligente de cît bărbaţii, s'a dovedit şi se dovedeşte neconţenit; căci în orî şi ce ramură a ştiinţei, dacă vre-o femeie a avut mijloacele să se îndeletnicească, a reuşit. America ie ţara aceea în care femeile s'au ocupat mai mult, în Europa occidentală, educaţia femeii a luat

*) Doritorii pot a le vedea în „Contemporanul“ anul I-iu şi al II-lea.

ieară-și un avînt destul de însemnat. Dar Rusia, vecina noastră, putem zice, că le-a întrecut pe toate.

Acolò de zece cincî-spre-zece ani de cînd sînt pline facultățile de medicină de femeii, ba chiar sînt gimnaziî anume pentru fete; acolò femeî cari cunosc economia politică, cari au adîncit și înțeles nu numai pe ceialaltî economiști burgheji dar chiar și pe renumitul economist Marx mai bine de cît mulți profesori de facultate de pe la noi. Toate acestea sînt fapte destul de doveditoare.

Chestia crierului, deși a fost așa de desbătută în revistă noastră totu-și fiind că poate mulți din abonați n'au avut ocazie să cetească din urmă, de aceea o vom aminti pe scurt. Argumentul cel mai puternic pe care bărbații îl aduceau ieră micimea crierului femeesc. Îți ieră ciudă și nu prea cînd auzeai că te învinovățește un om de știință, ca Dl. Delunay ori ca Dl. Maiorescu, dar cînd auzeai pe ori-ce bucheriū că repetă ceea ce a auzit de la altîi, ca un papagal fără să știe despre crier nici cît un casap, atunci zic ori cît de răbdătoare ai fi fost tot îți venea să-l smintești cum zic Munteni: nu ți-i ciudă de te trîntește un cal bun, dar să fii trîntit de un mägariū ie cam din cale afară de prost. De ai fi adus dovezi cu grămada geaba: ieră crierul și ieră crierul. De ai fi arătat cît de multe femeî inteligente, vrednice de laudă cari de n'au făcut mai mult de cît bărbații au făcut cel puțin cît ieî, nici nu te auzeau și poate se îndurau să-ți spuie că acele au fost niște escepții ori monstri, bune de pus la cabinetul de curiozități.

Lucrul ce ne lovea fu că totdeauna ne vorbeau de crier și nici o dată de raportul acestuia cătră corp, loviți de acest lucru așa de bătătoriū la ochi, am luat datele greutății trupului și ale crierului la bărbați și la femeî și, fapt neașteptat, am găsit că femeea are crierul mai greu de cît bărbatul, proporțional cu trupul. Cred că ori cît ar fi cine-vă de profan în științele naturale tot va înțelege că a nu compară greutatea crierului cu greutatea trupului ie lucrul cel mai caraghioz, căci balena ori

delfinul are crierul absolut mai greu de cît omul. Nu trece mult și Dl. L. Manouvrier publică în *Revue Scientifique*, un articol unde arată științific și pe larg ceea ce noi spuseseam în treacăt. Și ieată cum închee la urmă:

Răpor ul greutății creerului catră tal-e ie mai mic la sexul femeesc de cît la cel bărbătesc, dar aceasta ie din pricină că talia nu arată tocmai desvoltarea sau mai bine greutatea trupului. Căci dacă se compară greutatea crierului cu a trupului, găsim din contra, adică că sexul femeesc are creerul mai greu, alît la vrîsta adultă cît și la momentul nașterii. Accastă deosebire ie puțin însmnată dar sigur că ar fi mult mai mare, dacă s'ar luă în samă grăsimea care se găsește în mult mai mare cantitate la femeie de cît la bărbat; că i aceasta nu trebuie să figureze în compararea mării crierului cu a trupului, de vreme ce ie ce-vă mort și n'are nemic a face cu creerul."

(Iară-și crierul femeiei, după D. L. Manouvrier (dedicație D-lui Maiorescu), anul II pag. 19).

Așa dar cînd un om ca D-l *Manouvrier* spune asemenea lucruri bázîndu-se pe cîntăririle lui proprii cît și pe ale altora, se mai încape îndoeală de acest adevăr? Toți acei cari strigau și strigă în contra instrucției femeiei ar trebui să gîndească că strigă și în contra unei jumătăți din omenire; căci dacă a-zî nu se pot lumina toate femeile tot ie un folos dacă măcar zece la mie vor avea mintea luminată. Numai dintre acestea se vor gă-i unele cari rupînd cu prejudițiile, rupînd cu luxul, cu un cuvînt rupînd legăturile cu *mahalaua* vor fi adevărați apostoli ai chestiei omenirei și prin urmare și ai femeiei care și ie de veacuri zace sub jugul tirăniei și al întunericului. Chestiunea femeilor ie chestie socială și părăsirea orî nepăsare pentru deslegarea ieî strică nu numai femeilor dar omenirei în general. Fie un bărbat cît de învățat, cît de energetic tot va fi amortit în lucrările și ideile lui cîtă vreme va avea lingă iel o femeie ce nu-l înțelege în aspirațiile lui o femeie ce habar de grijă n'are de știință fie de orî-ce soiū, cu un cuvînt o femeie al cărei nivel in-

telectual nu s'a ridicat mai sus de cît mahalaua. Ie de mierat cum adesea cel incult tîrie și pe cel cult în prostiile lui, dar ie așa; dovadă avem zilnic, pe urmă ieată ce mai zice și Mill în această chestie:

„Influența femeii împiedecă pe bărbat de a cădea mai jos de cît cere părerea generală a celorlalți, dar îl împiedecă și de a se urca mai sus. Femeea iese aprigă ajutoare a opiniei vulgare. Un bărbat însurat cu o femeie mai puțin inteligentă de cît dînsul are de tîrit după dînsul o ghiulea, și încă ceva mai reu are de învins o piedecă ori de cite ori voește a fi mai detreală de cît cere opinia publică. E cu neputință, pentru un bărbat ferecit ast-feliu a se ridică la o virtute mai înaltă. Dacă iel nu ie de aceea și părere cu mulțimea, dacă vede niște uderăruri pe care iea nu le recunoaște încă, sau dacă vroiește a recunoaște prin fapte niște principii pe curile alții le recunosc numai cu vorba, și ducă mai voește a și regula vieța mai conștiincios de cît ce alalți oameni, găsște în însurătoare piedeca cea mai jalnică; dacă nu se întimplă ca și femeea lui să aibă o părere mai înaltă de cît cea comuna.

„Cite o dată ie nevoit să jertfească interesele sale, poate a-vere a orî chiar mijloacele de traiu. Bărbatul ar înfruntă toate acestea, dacă n'ar fi vorba de cît de dînsul; dar se va opî de a le impune familiei: familia sa ie femeea și ficele; căci despre b ieși crede că or împărtăși acelea-și sentimente ca și dînsul, că vor putea suferi acelea-și pierderi ce suferie iel, și cu bucurie se vor jertfi pentru aceea-și cauză. Dar cînd ie vorba despre fete, mări-tarea lor poate să atîrne de purtarea lui; pe urmă femeea lui nu ie în stare a pătrunde adincul ideei pentru care iel face asemenea jertfe; dacă crede că ideea merită jertfe, crede numai pentru iubirea de bărbat; iea nu împărtășește entuziasmul lui, și conștiința ieî nu-l încuviințază; pe cînd aceea ce iel vroiește să jertf-ască are pentru dînsa foarte mare preț. Omul cel mai bun și mai neinteresat nu va sta la îndoeală multă vreme, cînd ie vorba să facă să cadă asupra f-meei urmările faptelor sale? O-i cine are femeie și copii a dat ca-un feliu de o-taticii părerei lumei. Pentru bărbat încuviințarea acestei put-ri, adecă a păreri lumestii, poate să fie fără însemnătate, pe cînd pentru femeie iea ie foarte însemnată. Bărbatul poate să se înalte mai sus de pă-rerea lumei și a se mingiea de dușmăniea ieî prin încuviințarea acelor ce judecă ca și dînsul; pe cînd femeea și ficele sale nu pricep aceasta. Adesea s'a bânuit femeilor tendința ce au de a pune toată puterea lor în acea parte unde se poate căpătă considerația lumei și li s'a socotit ca o slăbăciune și ca o copilărie.

Aice ie mare nedreptate. Societatea a făcut din toată viața femeii numai o jertfă, a cerut ca femeia să și înădușe toate apucăturile ieși firești, și pentru această uitare de sine nu-i dă de cît o singură resplată, considerația.

Dar considerația femeii ie nedespărțită de a bărbatului, și acuma după ce ie a cumpărat-o și platit-o se vede lipsită pe niște motive pe cari ie a nu le înțelege. Ie a și-a jertfit viața și bărbatul său nu poate să-i jertfească un caprițiu, pe care lumea nu-l primește nici n.-l recunoște și care ie pentru lume chiar o ne-bunie, dacă nu ce-vă mai mult. Mai ie de însemnat că starea socială a bărbatului atîrnă de ideile ce are. Așa că multe femei bănușc bărbaților cari sînt de alte idei, că din pricina purtării lor iele nu se bucură de un rang mai înualt: de aceea fiil nu în-n intăză în armată, ori fetele nu gășesc nișt gineri buui, zic iele. Cu as menea putere, care nu lipsește mai în fie-care casă, trebuie să ne mai mierăm, dacă cîi mai mulți sînt orbiți de neferitul *cum se cade* așa de însemnat a-zi?

Deosebirea de caracter între bărbat și femeie care ie mai cu samă din pricina educației e foarte stricătoare idealului mării. *O legătură s'rînsă între fiinși cu totul deosebite una de alta ie o adevărată visare.* Deosebirea pot'e să atragă, asemănarea singură înse ține, și numai prin asemănarea ce se află între soți pot să-și facă fericierea unul altu-ia. Cîtă vreme femeile vor fi așa de deosebite de bărbați, nu ie de mierar ca ieși să voească a avea o putere fără margină asupra lor. Dacă oamenii nu se asamănă în deajuns, nu pot avea nici o asemăuare de interes adevărat. Scriitorii protestanți și liberali strigă în contra puterii ce au preuții ca'olici asupra femeii, nu sub cuvînt că ie rea, ci pentru că micșurează puterea bărbatului. În Angliea se întîmplă adesea ca o femeie evanghelistă să aibă un bărbat de alte idei. Dar de se întîmplă chiar să nu fie deosebire de opinii, ie deajuns să fie o deosebire de gusturi, căci va strică foarte mult fericirii ca nice. Dacă soții sînt ce-a mai bine crescuți, își sufăr gusturile unul altu-ia; dar care se așteptau la aceasta cînd s'au luat? Asemenea deosebiri de caracter vor aduce după sine deosebiri de gusturi asupra tuturor lucrurilor. Amîndoi vor voi să primească oameni deosebiți și să trăiască în societăți deosebite. Fie-care va căuță persoane cari împăășc acelea-și gusturi ca și sine: persoanele placute unu-ia vor fi indifferente ba chiar neplăcute celuilalt; și cu toate acestea nu se poate ca soții să n'aibă acelea-și relațiuni, nu pot să trăiască în apartamente deosebite, nici să primească oaspiți diferiți, ca în vremea lui Ludovic al XV lea. Fie care va voi a crește copii după gusturile s-le, și a le însuflă sentimentele sale; atunci ori se va face între soți un compromis, împlinindu-și

fi-care gustul pe jumătate, ori femeea va consimți cu jal, ori pe sub mină va strică tot ce bărbatul face.

„Ar fi o nebuie de crezut că aceste deosebiri de sentimente și de gusturi, nu-s de cît din pricina deosebirii de educație, și că în alte circumstanțe nu ar fi deosebiri de gusturi și de sentimente. Dar nu ie de tăgăduit că aceste deosebiri sint mărite prin educația ce se dă; ba chiar nici nu mai pot fi lecuite. Cu educațiunea ce să dă fem-ilor, rar se întimplă ca să fie unire între bărbat și femeie în privința gusturilor și a plăcerilor. Și unul și altul trebuie să se supue fără nădejde și să renunțe de a găsi în tovarășul vieții, acel „idem velle, idem nolle,“ care iese pentru toată lumea legătura unei tovarășii adevărate: ori dacă bărbatul reușește, atunce ia că a ales o femeie de o complectă nulitate așa că n'are nici velle nici nolle, și-i ie tot una a face aceasta ori c-ealaltă, num-i să-i spuie ce să facă. Dar de multe ori chiar socoteala aceasta nu iese bine la capăt; căci prostiea și slăbăciunea nu sint în tot deauna o chizeșie pentru supunerea așteptată cu atita încredere. Și chiar de ar fi, oare să fie acesta idealul măritărei? Ce-și ia bărbatul în asemenea caz, dacă nu o slugă ori o stăpînă? Pe cînd dacă două persoane în loc să nu fie nemic, sint ce-va, dacă ținu unul la altul și nu sint prea deosebiți, interesul ce au pentru acelea-și lucruri, ajutat de simpatiea unuia cătră altul, desvoltă germenii aptitudinilor de a se interesă de lucrurile, cari mai înainte nu int-resau de cît pe unul singur, și încet încet produce în fie-care o asemănare de gusturi și de caracter, schimbînd întru cît-va, dar îmbogățînd ambele naturi, și adăogînd capacităților unuia și pe ale celuilalt. Aceasta se întimplă chiar între doi prieteni cari trăesc mult împreună și s'ar întimplă des dacă nu foarte des în măritare: numai dacă educația ambelor sexe nu ar fi așa de deosebită, în cît o unire potrivită ie aproape cu neputință. Dacă o dată acest reu ar fi tîmăduit; ori cari ar fi celealte deosebiri de gusturi ce despart pe soț ar fi măcar o unire în chestiunile cele mai de căpitenie ale vieții. Dacă amîndoi se interesază deopotrivă de aceste chestiuni mari, își ajută unul altuia, și se încurajază unul pe altul, în tot ce-i privește, celelalte chestiuni în cari gusturile lor se deosebesc le par neînsemnate; căci iese o temelie pentru o amicitie trainică, și veșnică, aceasta mai mult de cît ori ce va face ca în toată viața, fie-care di'ntre soți să ategă plăcerile celuilalt soț în loc de pe ale sile.

Până aici n'am privit de cît pierderea fericirii casnice ce vine din pricina deosebirii între bărbat și femeie; dar ce-a ce în-tărește mai mult relele neasemănării iese inferioritatea. Deosebirea dacă ie în niște calități bune, poate folosi, înteiind și pe-

celălalt ca să ie capete. Dacă fie-care dintre soți se întrece dorind a căpăta calitățile ce-î lipsesc și face chiar cele mai mari silinți, deosebirea ce se află între ieși nu face o deosebire de interes, ci îi unește mai mult și mărește rolul ce fie-care joacă în fericirea celuilalt să se ridice la acela-și nivel, influința celui inferior asupra celui superior, ie dăunătoare în căsătorie și mult mai dăunătoare în o căsătorie fericită de cît în una nefericită. Nu fără pedeapsă se osindește unul mai cuminte a trăi cu unul mai inferior, pe care îl alege de tovarăș intim și unic. Orî ce tovarășie ce nu înalță, înjosește și cu cît ie mai intimă și mai familiară cu atîta are mai mult acest rezultat. Un om adevărat superior pierde cînd ie regele societății lui. A-zî legătura între bărbat și femeie ie mult mai strînsă de cît altă dată. Înainte bărbatul p trecea mai mult între ieși, a-zî sentimentele cari leagă pe bărbat cu femeia cer ca iel să petreacă mai mult cu femeia și cu copiii. Pe deoparte educația a făcut întru cît-va pe femei capabile de a servi de tovarășe bărbatilor, dar în cele mai multe cazuri le-a lăsat cu totul inferioare. Vedem adesea că tineri cari făgăduiau mult încetează de a înainta după ce se însoară și îndată ce cine-va nu merge înainte dă înapoi. Femeia care nu dă zor bărbatului înainte, îl oprește în loc. Bărbatul încetează de a se interesa de lucrurile de cari femeia n'are interes; încet încet nu mai dorește, nu mai iubeste și în curînd fuge de societatea cu care mai înainte împărtașea acelea-și dorinți, și care l'ar face să roșească că le-a părăsit. Cele mai nobile simțiri ale inimii și ale sufletului încetează de a fi, și această schimbare coincide cu interesele egoiste făcute de familie, așa că pe-te cîți-va ani nu se deosebește în nimic de cei ce n'au avut nici o dorință de cît de a-și mulțami o deșertăciune proastă și iubirea de câștig.

Cît de fericită ar fi căsătoria între două persoane instruite cu acele-și idei și cu acelea-și credinți, egale în toată puterea cuvîntului! Susțin chiar cu cea mai mare încredere că acesta ie idealul mării. Renașterea morală a omenirii nu va începe cu tot dinadinsul de cît atunci cînd relațiunea socială cea mai de temelie va fi pusă pe picior de egalitate și cînd membrii omenirii, vor răcuoaște că ființa pentru care ieși au cea mai mare simpatie trebuie sa aibă acelea-și drepturi și a ceea-și lumină ca și ieși.

Așa dară vedeți că unul dintre cei mai mari cugeători ai seculului zugrăvește cu colorile cele mai vii înriurirea femeii asupra barbatului și cum ar putea fi alt-feliu? Femeile sînt îndărătnice, adecă au o energie aplicată în reu, lucru bine cunoscut chiar de popor, aduceți-

vă aminte de anecdotă populară după care femeea a fost chiar inecată dar n'a voit să zică că-i cositură: „*Zi, femeie, că-i cositură,*“ „*ba-i forfăcatură, bărbate,*“ și acufundată în apă tot arată din mină că-i forfăcatură. Așa că îndărătnicia ie mult mai tare la omul necult de cît la cel cult, cîci în vreme ce acesta ie deprins a înțelege și a cedă înaintea științei și a adevărului; cel incult nu cedează înaintea nimănui, i-a abătut într'un chip și așa voește, socoate chiar ca un punct de onoare a nu cedă. Țipă și strigă zile întregi că un copil dezmiardat așa că n'ai ce-i face orî cedezi orî te duci dracului, și fiind că bărbații se socot mai cu cap, zic, „ce să-mi pun mintea cu iew pentru un fleac să-mi stric liniștea, fie cum zici“. A-zî o leacă mine o leacă și cînd te trezești acest copil dezmiardat te-a dus departe. Să luăm de exemplu un bărbat cu idei altruiste, materialiste etc. se însoară, (nu cată a vedea ideile temeei, orî cel puțin dacă iew înțelege lucrurile ca și iew, nu ie act că iew trebuie să fie aproape așa de instruită ca și dînsul, mai mult, să fie animată de aceleași sentimente ca și dînsul), ci pe cuvîntul că ie *une bonne fille*, o iew de nevastă, încredințat că din iew va face ca dintr'un aluat orî ce-î va plăcea, își va croi o femeie cu ideile și aspirațiile lui. Dar ce utopie și cum practica lucrului ne dovedește de amar, cîci *cette bonne fille*, o dată femeea lui își bate joc de iew, și nici nu poate fi alt-feliu, omul nu poate fi schimbat cum se crede.

O asemenea schimbare ar fi nefirească, ba chiar rea, căci atunci nu am mai avea siguranță în nemic: a-zî un om ar fi cel mai cinstit, mine l'ai videa tălhariu și așa în toate ar schimbă ideile lui sociale și morale mai des de cît hainele.

De aceea ie deplin sigur că până cînd nu vom avea femeii culte cu niște idealuri mai înalte de cît ale măhălălei, nu vom avea nici bărbați cum se cade, căci orî cît va fi omul de energetic, tot va cedă în parte ignoranței femeii lui. Luați un exemplu destul de simplu: Cîți bărbați cu idei materialiste nu avem noi în țară, iew să-î

căutăm înse ciți nu merg de hatîrul femeii ori al părinților la beserecă măcar de Paști, ciți nu botează copii cu toate că știu că ie o formă zădarnică în care nu crede de loc? Preferă să se facă de ris înaintea prietenilor celor mai intimi numai să între în voea femeii și a măhălălei.

Ori-cum ar fi dar numai laudă nu merită acei bărbați cari nu s'au îngrijit să-și ieă o femeie de acelea-și ideii cu dînșii. Ce mai nostim să vezi bărbatul materialist și femeia postind posturile, împărtășindu-se, ducîndu-se la beserecă etc. . . crezînd în raiu explicîndu-și toate fenomenele prin puterea lui D-zeu, etc. . . ori bărbatul să fie liberal, ori radical, ori socialist chiar; iear femeia să fie burgheza cea mai desevirșită. Iel care strigă: egalitate, libertate și ieă care imitează fumurile vechi aristocratice? făcînd genealogia fie-cărei mahalagiți și studiind de merită ori nu să stea în relație cu cutare ori cu cutare. De sigur că niște oameni cu păreri și ținte așa de opuse, greu pot trăi în armonie. Ie trist cînd al doilea D-zeu al femeii ie mahalaua! Îi pasă mai mult de această hîrcă bătrînă, de cît de aceea că poate voinde a se conforma ieii va jigni sentimentele cele nobile ale barbatului, va răsădi singură încetul pe încetul receala și zizania între ieii. Toate acestea vin numai de acolò că femeia nu capătă sau nu căpătă instrucția trebuitoare.

Sofiea Nădejde.

DI. Ananescu plagiatoriu sau după stilul „Telegrafului“ alpaigrotizatoriu*)

Am arătat în No. 14 feliturite întreprinderi economice de ale D-lui Ananescu, ajunsesem până la terenuri și vâzînd că nu se prea potrivesc și că pe ici pe colea ieră cite ce-va prefăcut am stat la indoeală de a făcut DI. Ananescu nelegiuirea de a lucra și de la sine, adecă cu cuvintele D-sale; dar acuma știu că a avut în mină o ediție ce-vă mai nouă de cît a noastră și că a făcut ce-vă scurtări și schimbări de loc. Am primit și o denunțare că

*) V No. 14 an. III pag. 549.

bucățelele ce nu se potrivesc după Delafosse ar fi agonisite din Beudant, dar n'am avut încă vreme să cercetez și această nouă minune. De o cam dată (dacă nu se va su-pără *pacientul*) voiă arată ce am aflat în privința terenurilor.

Delafosse

606

Les terrains de sédiment *inférieurs* sont caractérisés par un ensemble de fossiles qui leur est propre, par une faune et une flore toute spéciales. Parmi les animaux l'embranchement des vertébrés y est représenté par de nombreux *poissons de types particuliers* (*poissons sauroïdes* et lépidoides : *poissons cartilagineux*) ; on y trouve à peine quelques traces de reptiles et les animaux à sang chaud manquent complètement. L'embranchement des articulés est représenté par la famille de crustacés trilobites, dont les genres sont très nombreux, *et ne se montrent plus du tout dans les terrains supérieurs*. Celui des mollusques a fourni des genres remarquables de céphalopodes (orthocératites, goniatites, nautilus) et de nombreux genres de brachiopodes (orthis, pentamères, productus, spirifères, térébratules). Enfin, l'embranchement de zoophytes y est représenté par des échinodermes de la famille des encrines, et par des polypiers. La flore des terrains paléozoïques a aussi des caractères particuliers, qui consistent dans la prédominance de grands cryptogames vasculaires de formes insolites ou tout à fait propres à ces terrains (fougères et lycopodia

Dr. Ananescu

127

Aste tărâmurî de sediment *inferior* (?) sunt caracterisate printr'o grupă de fosilii proprii, printr'o faună ș'o floră cu totul particulare. Dintre animale, secțiunea vertebratelor este reprezentată prin numeroșii pesci sauroïdi *cartilagi-noși*, abia se găsesc câte-va urme de reptilii, iar animalele cu sânge cald lipsesc cu totul. Secțiunea articulatelor este reprezentată prin familia Crustacilor trilobiți, foarte numeroasă în genuri și în specii deosebite. Din Molusci se găsesc mai multe genuri de Cefhalopodi precum : Orthoceratite, Goniatite ș'o mulțime de genuri de Brachiopode precum : Orthis, Pentamerus, Productus, Terebratule și Spiriferi. În fine secțiunea Zoophytelor este reprezentată prin Echinoderme din familia Encrinilor și prin Polypieri. Flora tărâmurilor paleozoice are asemenea caractere particulare, care consistă în predominanța marilor cryptogame acrogene de forme particulare, care nu s'au mai vădut în alte tărâmurî. acestea sunt : Ferice gigantice și Lycopodiacee arborescente, se găsesc asemenea și ore-care remășițe de plante phanerogame din familiile cele inferioare. (Cum vedeți deosebiri în faună și asemănări aproape la face nesimțite pe cele ce sînt ; înlocuiri

cées arborescentes), la présence de certains phanérogames *gymnospermes*, et l'absence presque complète des monocotylédones, et des dicotylédones angiospermes."

de cuvinte, lăsări afară, ori poate nici atîta, ci numai altă ediție).

La pag. 129 la terenul devonian sînt 7 rînduri, cele de la început întocmai cu 8 rînduri din Delafosse 607-608.

Tot terenul permian, afară de tabelul fosilelor iese copiat din Delafosse, numai vre-o opt rînduri nu samănă, încolò se deosebesc două trei cuvinte. Așà la *gyps* în rîndul al 5-lea n'a pus (ocnele de la Ilesk) și după *cupru* prin care a tradus *cuivre* a adaos de la D-sa în parantez (aramă).!!!etc.

Cele 11 rînduri cu cari începe Triasul sînt traduse din cuvînt în cuvînt, a lăsat înse afară că sarea ie (după Delafosse) de origină plutonică adevă vulcanică (!). De ce oare? Să fi știut Dl. Ananescu că Delafosse n'are dreptate ori ediția ieră mai nouă? Cetitorii hotărască. Ce mai rămîne din Trias nu-î cedin cuvînt în cuvînt după textul nostru, ci poate de aiurea

De la terenul jurasic 36 de rînduri din Delafosse sînt traduse...reu și schimbate de la locul lor.

! e la cretaceu 43.

De la epoca terțiară în coace apropiindu-se de timpurile noastre alpaigrotice, curajul D-lui Ananescu crește și bucăți din în ce mai mari trec cum pot care în picioare, cari cu capul în jos sub proprietatea D-sale apărata de legile Romăniei.

Partea generală în care se spune una alta despre terenurile terțiare luate la un loc, iese tradusă toată adevă peste 50 de rînduri. A lăsat (ce-î drept nu-î păcat) bucățica în care Delafosse spune că va cită din localitățile cele mai cunoscute și bine a făcut (aice ne unim cu Dl. Ananescu) căci D-sa nu le știe nici pe cele bine cunoscute, la ce să le mai înșire prin urmare?

Despre așà numitele terenuri diluviane a tradus la 70 de rînduri și vre-o 30 sau 40 le-a agonisit de aiurea

Despre aluviu pe jumătate a tradus din Delafosse. Despre *saltarea munților și epocete relative la formațiunea lor* a luat frumusețel fără să lase ce-va tot din Delafosse, dar din altă parte, ca să nu se cunoască așa de degrabă, ca să i se piardă urma. Dar noi după puțină osteneală am dat de locul cu pricina și fără să mai așteptăm mulțămire de la nime ba nici chiar de la Dl. Ananescu care ne-a purtat atîta, spunem că bucata franțuzască, asupra căreie a făcut Dl. profesor încercări de traducere într'o limbă care aduce (dar foarte puțin) a românește, se află la pag. 642, 643 și 644.

Capitolul intitulat *Geogenie* adecă arătarea cum s'a început pămîntul nu știm de unde a căpătat'o, cine știe, poate din Beudant! Bucata înse ie de toată nostimada, acolò ne spune Dl. Ananescu ce a făcut și ce a dres cine-và pe care-l numește *creatoru* și nu ne mai slăbește cu admirația pentru cataclismele cari ucideau toate ființele create. Aceste cinstite cataclisme se hodineau până ce iear împlia *creatoriul*, pămîntul cu alte dihanii și cînd trăeau și iele mai cu gust iear un cataclism! Dl. Ananescu trebuie să fie foarte reu la inimă dacă se bucură de asemenea măcelării și nu m'ași miera să mi se spuie că bate și stîlcește bine pre băiețu ce-i are sub mîna.

În numărul viitoriù avem un tînăr urmaș al lui Israel care s'a apucat de meșteșugul alpaigrotizării și-l vom face cunoscut lumii ca să-i dea împămîntenirea, căci are cap nu șagă și-i lipsit de prejudiții meschine.

Audax.

Grecul cu Ciga.

(Anecdotă populară).

Cine-và c'o cigă cum mergea 'ntr'un rînd
Întîlnit'a 'n drumu-i și pe-uu Grec mergînd.
Cînd zărește ciga nu de drum să-și cate
De'ntrebat s'apucă Grecul ce bucate
Vra din iea să facă. Omul dă să-i spuie
C'o bucată'n oală vra cu borș s'o puie,
Iear cealaltă friptă, ast-feliù s'a gîndit.

Vorba înse bine n'a fost isprăvit
Cînd văzù că Grecul se îngălbenește
Dă din minî se strimbă ș'apoi ametește
Și ca lemnul cade țapîn nemișcat.

Ce să-î faci acumă?! Udă-l, necăjește
Feliu și chipuri, omul, cearcă de-î su'ește,
Dar degeaba-s toate, nici că se trezește.
Împrejur acumă s'a fost strîns și lume,
Căinîndu-l unii, alții făcînd glume.

Di'ntre toți atunce, unul a 'ntr'bat
Ce pățit'a grecul, cum de-a leșinat.
I s'a spus. Iear omul nu prea minuat:
— Leșină îei Gr-ciî, înse nu măi mor,
Zise. știu îeu bine obiceiul lor.
Vrai se știi pricina cum de-a leșinat?
Îți va spune o singur.

Apoi l'a luat

În colò de o parte și l'a învățat:
Cînd veî merge-acumă lîngă Grec să zici:
Hei hălal de cigă, îeau te uită ici!
Dar mincare inca ce-am să fac din îea
Să sughițe-o lume! Am să îeu colea
Și-am s'o spăl deodată și-am s'o curăț bine
Și s'o fierb, măi neîco, știu îeu las pe mine!
Ș'apoi colò fieartă pe castron s'o pun,
Undelemn deasupra să torn mult și bine,
Și ce-vă verdeată, alămăie-î pune,
Știi ce bună-î frate? Doamue-î o minune!...
Vnișor de-acolò numai să-ți măi îei
Și se vezi, badiță, cum minînci și beî. . .

Cum sfîrșit'au vorba lîngă Grec s'au dus
Și-amîndoi de cigă la vorbit s'au pus.
Spune omul spune cum l'a învățat.
Cum va face-acasă cigă demîncat.
De-alămăie înse ajungînd să spuie
Buzele începe Grecul se gurguie
Și prin vînt să sugă și să clefășcă
Și din minî să deî, să se zvîrcolească,
Și'nsfîrșit începe chiar să și vorbească:
— Na! Asă bre omu! Țe nu știi tu inca?!
Țiga ca rasolo elu se muninca!.
Ah, țe gu-tu prostu!!. Cum ți-a fost vinitu

Țiga'n bors a pune, orî să-l puî la friptu l.

Zeu sa stii d'acuma, daca nu sti inca

Țiga ca rasolu elu se muninca

Ieu curat de Țuda fostu lesinatu.

Cum sa striți tu țiga ?! Nu ierà pacatu?

T. D. Sprranță.

FELIURIMÏ.

Laponia „Din greșală și luîndu-se după Germani, s'a dat numele de Laponia părței dinspre miezã-noapte a Norvegiei, Suediei și Finlandei. Ca marginã îi dau cercul polar și țara numită ast-feliu are o întindere de aproape 400,000 de kilometri patrați. S'a făcut înse greșală și popoarele cărorã au avut de gînd să le dea asemenea nume nu au de gînd să-l primească. Ieată cum iese în adevăr.

„Numele de Laponia nu are nici o însemnătate pentru geografie ci numai pentru istorie. Se numea mai de de mult Laponia toată întinderea de pãmînt îmblată de de triburi lapone, și toată partea nordică a Rusiei ierã cuprinsã tot sub acest nume. Regiunile acestea nu fă-făceau parte din țerile de la nord, dar ierãu privite ca bune pentru colonizare și ca tributare.

„Astã-zî s'ar putea numi Laponia douã regiuni *Piteã* și *Luleã Lappmarkar*, în partea nordvestică a Suediei. Suprafața lor poate fi sôcotită la 62265 de kilometri pătrați, adecã 24563 pentru *Piteã Lappmarkar*, și pentru *Luleã Lappmarkar* 37702; locuitorii sînt vre-o 7000 de Laponi. Geografii spun că Scanlinavia și chiar o parte din Germania de nord ierãu locuite de Laponi, fac înse greșală. Laponii au venit în Scandinavia prin partea de la miezã noapte și nici odatã nu s'au scoborit mai jos de gradul al 61-'ea de latitudine, acolò îi aflãm în cele di'ntãiu povestiri istorice. Dacă Laponii s'ar fi întins o dinioarã peste toată Svedia, negreșit că acea întindere ar fi avut loc în vrîsta pietrei și prin urmare ar fi lãsat urme în Svedia de mijloc, dar asemenea urme

nu se află de cît mai sus de hotarul nordic al Götalandei. Nici o amintire istorică nu sprijină această prusupunere.

„Acuma nu formează Laponii rasă curată. Sînt amestecați cu Norvegieni cu Ruși și cu Svezieni și mai ales cu Fineji.”

(Aceste lămuriri sînt scoase din o scrisoare a lui *Em. Hansen-Blangst. d.*, noi le-am luat din *Revue scientifique* de la 19 April 1884).

* * *

Doctorul *Koch* și comisiunea germană însărcinată cu cercetarea pricinei cholerei după ce n'au putut afla nimic în Egipt, de vreme ce boala ieră pe sfîrșite, au mers în India și acolo a reușit în cercetări. S'a dovedit că holera iese pricinuită prin înmulțirea unei ființi microscopice în formă de virgulă, care se găsește în număr peste măsură de mare în mațe și în materiile date afară de bolnavi. S'a putut îmbolnăvi de holeră un porc și de acuma rămîne numai de știut ce-î de făcut pentru a putea stărpi aceste ființi de pe pămînt și anume din India de unde se întinde tot deauna holera în alte țeri ori de aflat vre un alcaloid pentru a omori asemenea ființi fără a face reu omului și prin urmare de a găsi un leac pentru cei loviți de asemenea boală. Nevoie iese destulă, căci se spune prin jurnale că s'a constatat din nou în canalul de Suez un caz de holeră pe un vapor ce venea din India.

Tot *Koch* iese acel ce a descoperit și ființa ce pricinuește tuberculoza și rămîne de asemenea de găsit vre un mijloc ori de nemicit asemenea ființi de tot de pe pămînt ori de aflat ce-vă ca să le omoare măcar după ce se dovedește că se află în plămîii ori în alte organe ale cui-vă.

În Brazilia s'a descoperit ființa care pricinuește frigurile galbene și s'a cultivat după metoda lui *Pasteur* ființi de acestea slăbite și s'au încercat hultuirii ca să scutească pe cei ce vin, de boală. Ce însemnătate are asemenea descoperire pentru viitoriul țerilor bătuite de friguri galbene iese ușor de înțeles

Negreșit că mult nu va trece și omenirea va fi scutită de boalele cele mai îngrozitoare—ieată ce poate știința!

(după *Le Matin* și alte jurnale).

* * *